

Hoogstraat 13, Rosmeer, Bilzen.

Archeologienota

Auteur:

W. De Roeck

Erkend Archeoloog:

X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

W. De Roeck (OE/ERK/Archeoloog/2021/00025)

Colofon

VEC Nota 923

Hoogstraat 13 en 15, Rosmeer, Bilzen. Archeologienota.

Vlaams Erfgoed Centrum bv

Auteurs: W. De Roeck

Erkend archeoloog:

X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

W. De Roeck (OE/ERK/Archeoloog/2021/00025)

In opdracht van: Vertrouwelijk

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bv, Geel, februari '22

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bv.

Vlaams Erfgoed Centrum bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

ISSN 2506-7486

Vlaams Erfgoed Centrum

Liesdonk 5

2440 Geel

Tel +32 (0)14 95 34 70

info@vlaamserfgoedcentrum.be

www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

1	Verslag van resultaten bureauonderzoek	5
1.1	Beschrijvend gedeelte	5
1.1.1	Administratieve gegevens	7
1.1.2	Eerder archeologisch onderzoek binnen het plangebied	7
1.1.3	Ligging en huidig gebruik van het plangebied	7
1.1.4	Onderzoekskader	10
1.1.5	Onderzoeksopdracht	14
1.1.6	Werkwijze en strategie	15
1.2	Assessmentrapport	16
1.2.1	Landschappelijke ligging	16
1.2.2	Historische beschrijving	23
1.2.3	Archeologisch kader	27
1.2.4	Interpretatie en datering	32
1.2.5	Verwachting en conclusies	34
	Samenvatting	37
	Literatuur	38
	Geraadpleegde websites	39
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	40

periode	tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		circa 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

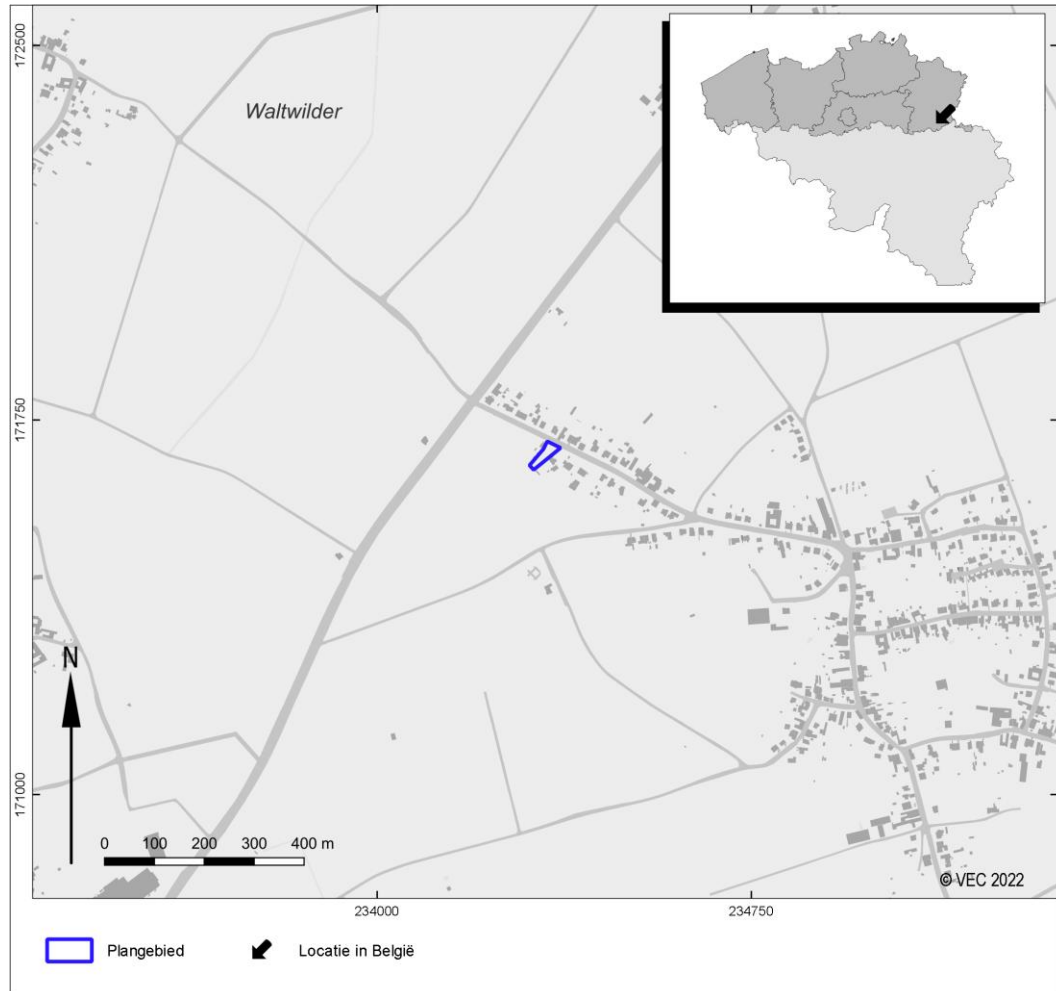
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden. (Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen)

1 Verslag van resultaten bureauonderzoek

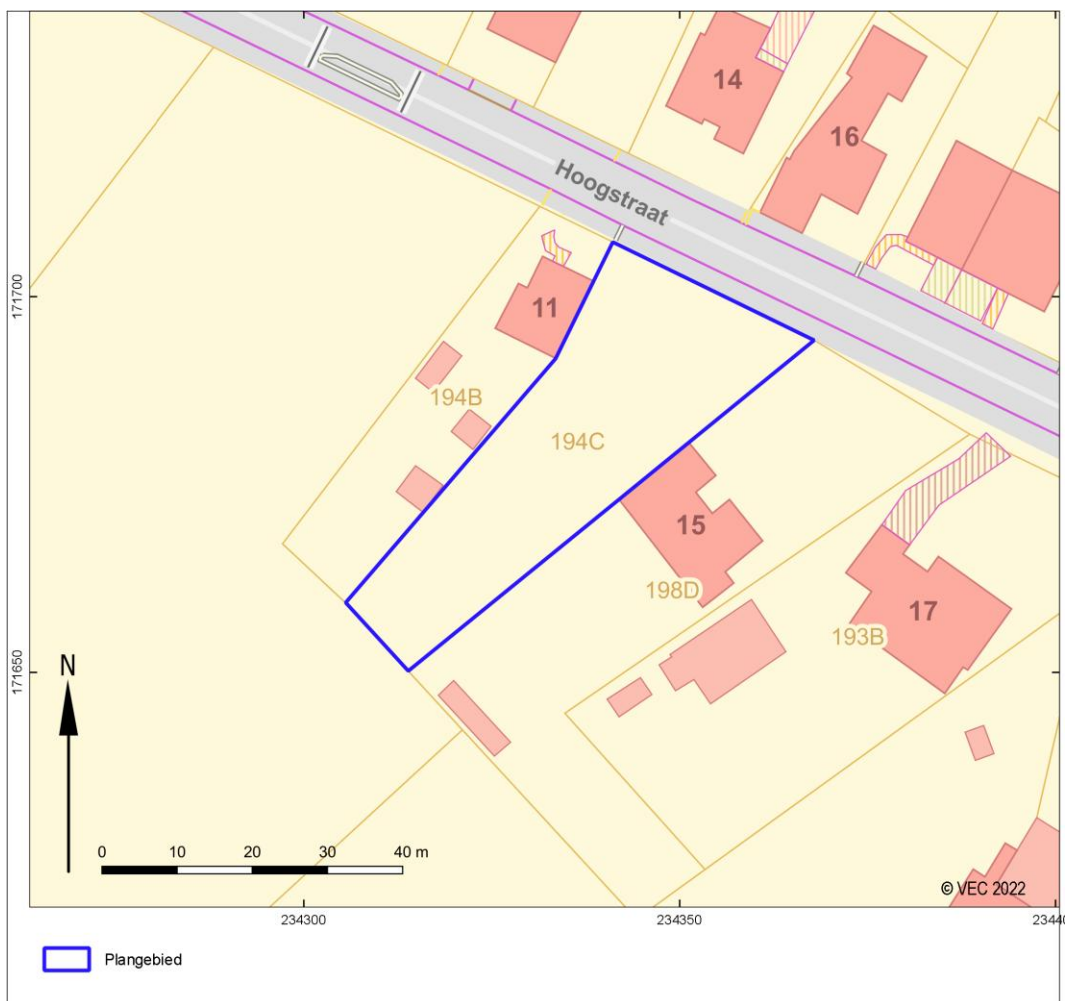
W. De Roeck

1.1 Beschrijvend gedeelte

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in februari 2022 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie aan de Hoogstraat 13, Rosmeer, Bilzen (Afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen verkavelingsplannen.

Afb. 1. Het plangebied en omgeving op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

Afb. 2. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

1.1.1 Administratieve gegevens

Huidige onderzoeksfasen:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Verkavelingsplannen
Toponiem en/of adres:	Hoogstraat 13 en 15
Gemeente / Deelgemeente:	Bilzen / Rosmeer
Provincie:	Limburg
Kadastrale gegevens:	Bilzen, Afdeling 9 Rosmeer, sectie A, 194C.
Diepte bodemverstoring:	NVT
Oppervlakte plangebied:	Circa 1217 m ² / 0,1 hectare
Oppervlakte bodemingrepen:	NVT
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; Lambertcoördinaten: EPSG:31370):	234 306 / 171 659 234 341 / 171 707 234 368 / 171 694 234 314 / 171 650
Projectcode Onroerend Erfgoed:	2021K276 (bureauonderzoek)
VEC-projectcode:	Bureauonderzoek: 5030233
Auteur(s):	W. De Roeck (bureaustudie)
Erkend archeoloog:	X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094) W. De Roeck (OE/ERK/Archeoloog/2021/00025)
Begindatum onderzoek:	29 november 2021
Einddatum onderzoek:	10 februari 2022
Beheer en plaats documentatie:	Vlaams Erfgoed Centrum Liesdonk 5 2440 Geel
Relevante thesaurustermen:	Bureauonderzoek, Vroeg Neolithicum, Bandkeramiek, Romeinse Tijd, colluviale processen

1.1.2 Eerder archeologisch onderzoek binnen het plangebied

Binnen het plangebied heeft geen eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Wel bevindt het plangebied zich binnen een archeologische zone (Bandkeramische site van de Flikkenberg). Deze wordt verder besproken in paragraaf 1.2.3.

1.1.3 Ligging en huidig gebruik van het plangebied

Het plangebied ligt ten zuiden van de Hoogstraat in Rosmeer, ter hoogte van het ongebouwde huisnummer 13. Het gaat meer specifiek om perceel 194C. Dit perceel heeft een totale oppervlakte van 1217 m².

Ten oosten van het plangebied ligt de historische kern van Rosmeer, een deelgemeente van Bilzen sinds 1977. Ten zuidwesten en ten westen van het plangebied liggen boomgaarden. Ten oosten van het plangebied, op perceel 198D, ligt een relatief groot gebouw. Ook op het aangrenzende perceel 194B is bebouwing aanwezig. Aan de straatzijde in het noorden is een bakstenen keerwand aanwezig.

Het plangebied zelf is echter onbebouwd. Het huidige perceel wordt voornamelijk gevuld met hagen, coniferen en ander opgeschoten groen (zie ook afb. 4 en 5). Er is één boom aanwezig met een diameter van meer dan 30 cm (zie afb. 5).

Er zijn geen gegevens opgevraagd bij de KLIP, noch is er reeds een milieuhygiënisch onderzoek uitgevoerd in het plangebied.

Afb. 3. Het plangebied op een luchtfoto uit 2021 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2021 – kleur). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

VA_F_B_5
Foto zicht vanaf overzijde straat in zuidwestelijke richting.
Bestaande opgang en keerwand aan rechterzijde betreffen perceel 194C.
Keerwand en grote boom aan linkerzijde staan op aangrenzend perceel 198D.

VA_F_B_7
Foto genomen naast bestaande open bebouwing op perceel 198D in de richting van het agrarisch gebied.

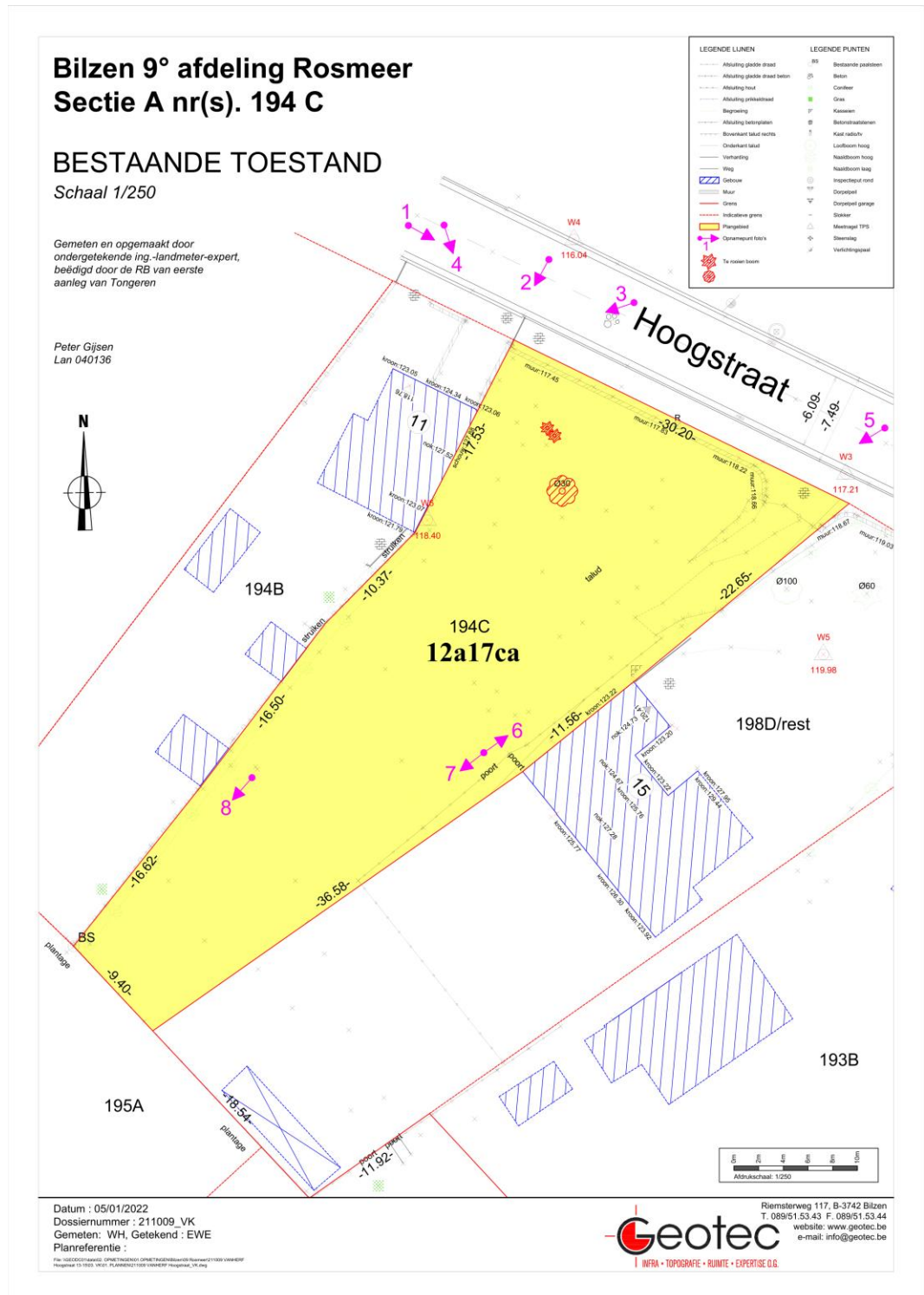

VA_F_B_6
Foto genomen naast bestaande open bebouwing op perceel 198D in de richting van de straat.

VA_F_B_8
Foto genomen naast confirerenhaag in de richting van het agrarisch gebied.

Afb. 4. Het plangebied enkele terreinfo's van perceel 194C(Bron: Opdrachtgever)

Afb. 5. Overzichtsplan van de huidige toestand binnen het plangebied. De parse getallen duiden op de fotonummers bij afb. 4. (Bron: Opdrachtgever)

1.1.4 Onderzoekskader

Geplande werken en bodemingrepen

De geplande werken binnen het plangebied bestaan uit het verkavelen van de percelen, met het oog op het bouwrijp maken van de percelen. Binnen dit project wordt het huidige perceel opgedeeld in 3 verschillende kavels, lot 1, lot 2 en lot 3 (zie afb. 6). Deze geplande loten hebben de volgende oppervlaktes:

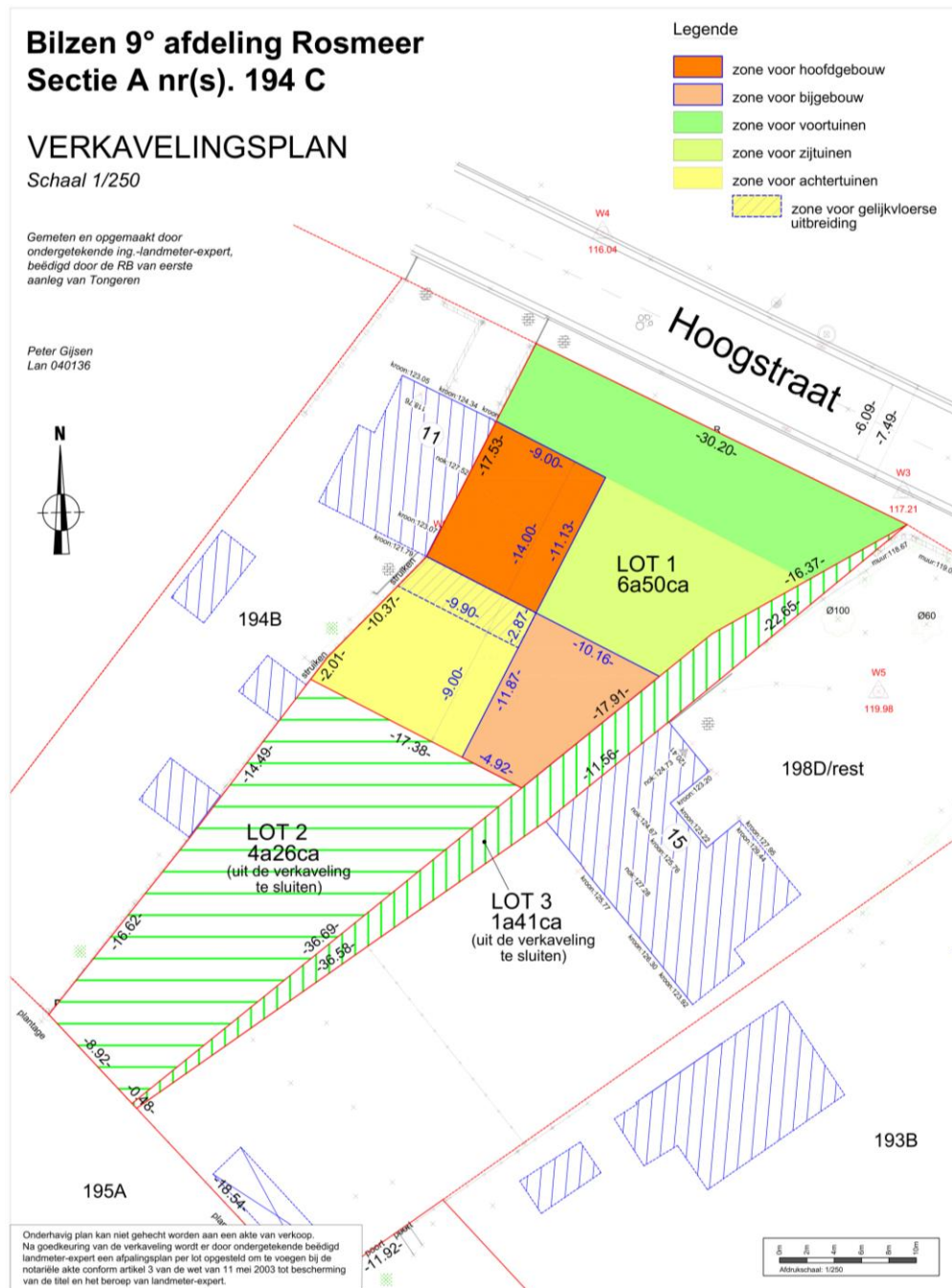
- Lot 1: 650 m²
- Lot 2: 426 m²
- Lot 3: 141 m²

Van deze loten wordt enkel lot 1 verkaveld met het oog op het bouwrijp maken van het perceel. Lot 2 en lot 3 worden allebei uitgesloten van de verkaveling. Meer specifiek betekent dit dat bij lot 2 de huidige agrarische functie gehandhaafd blijft en dit aansluiting vindt bij het achterliggend agrarisch gebied. Lot 3 wordt daarentegen afgesplitst om als bufferzone toe te voegen aan perceel 198D, zodat voldoende ruimte tussen de open bebouwing op dat perceel en de geplande bebouwing op lot 1 gegarandeerd blijft.

Binnen lot 1 wordt wel bebouwing verwezenlijkt. Het gaat om een halfopen bebouwing die aansluit aan de bebouwing op perceel 194B. Verder wordt er nog een zone voorzien voor een achtertuin, één nog niet gespecificeerd bijgebouw en een voortuin (zie afb. 6). Hierbij wordt minimale verharding en maximale groenvoorziening nagestreefd, wat concreet betekent dat er geen bouwwerken in de voor- en zijtuinzone zijn toegestaan. Kleine constructies, waaronder tuinmuren en korte trappen om het hellingsverschil tussen de straat en het perceel te overbruggen zijn wel toegelaten. Ook een ondergrondse garage onder het gepland woonhuis behoort tot de mogelijkheden. Het nog niet gespecificeerd gebouw dat in de daarvoor bestemde zone (zie afb. 6) mag opgetrokken, heeft een maximale oppervlakte van 40m². Concreet kan het gaan om een tuinberging, poolhouse, extra garage of een terrasoverkapping.

De geplande bebouwing binnen het nieuwe lot 1 van perceel 194C zal ongetwijfeld verstoring door funderings-, bouw-, leidings- en overige infrastructuurwerken teweeg brengen. Aangezien de bouwplannen echter onderdeel gaan uitmaken van een andere omgevingsvergunning (voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen), is deze bespreking echter slechts indicatief. Daarom dient er hier van een maximumscenario te worden uitgegaan, waarbij de toekomstige bodemingrepen de ondergrond binnen lot 1 volledig verstoren.

De consequentie van de voorgenomen verkavelingen kan dus zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond van lot 1 worden aangetast. Dit geldt echter niet voor loten 2 en 3, waar binnen deze verkavelingsvergunning geen bodemingrepen plaatsvinden.

Afb. 6. De verkaveling van perceel 194C. (Bron: Opdrachtgever)

Criteria uit Onroerendergoeddecreet

Decreet betreffende het onroerend erfgoed (citeeropschrift: "het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013")

Artikel 5.4.2. (01/04/2019 -)

Voorafgaand aan het aanvragen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden moet een archeologienota als vermeld in artikel 5.4.8 en artikel 5.4.12 opgesteld en gemeld worden in volgende situaties:

1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;

2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken kadastrale percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;

3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken kadastrale percelen helemaal buiten de archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, liggen.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, op terreinen zonder kadastraal nummer geldt de totale oppervlakte van de werf van de te vergunnen verkaveling.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, dient enkel rekening gehouden te worden met de terreinen waarop werken uitgevoerd worden met het oog op het bouwrijp maken van de verkaveling en met de oppervlakte van de kavels die verkocht en verhuurd zullen worden voor meer dan negen jaar, waarop een recht van erfpacht of opstal gevestigd zal worden of waarvoor een van die overdrachtvormen aangeboden zal worden, zulks met het oog op woningbouw of de oprichting van constructies.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden wordt van die verplichting vrijgesteld indien de aanvraag betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering.

Bij de aanvraag voor het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden overeenkomstig artikel 85 en 86 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning moet geen gemelde archeologienota worden toegevoegd, voor zover dit niet gepaard gaat met bijkomende ingrepen in de bodem.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden kan een archeologienota waarvan al akte is genomen indien, als de aanvraag betrekking heeft op dezelfde percelen en als de ingreep in de bodem van de te vergunnen werken overeenkomt met de ingreep in de bodem van de werken omschreven in de archeologienota waarvan akte is genomen. Als er in de archeologienota een archeologische opgraving werd opgelegd, moet deze zijn uitgevoerd en moet hierover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd. In het geval dat er gebruik is gemaakt van onderafdeling 7 van deze afdeling moet de nota waarvan akte is genomen zijn uitgevoerd. Als er in de nota een archeologische opgraving wordt opgelegd, moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd.

Op het Gewestplan is het plangebied gedeeltelijk bestemd als woongebied met landschappelijk karakter en gedeeltelijk als agrarisch gebied (afb. 7). Voor het plangebied is geen Provinciaal Ruimtelijk Uitvoerings Plan (RUP) van kracht.

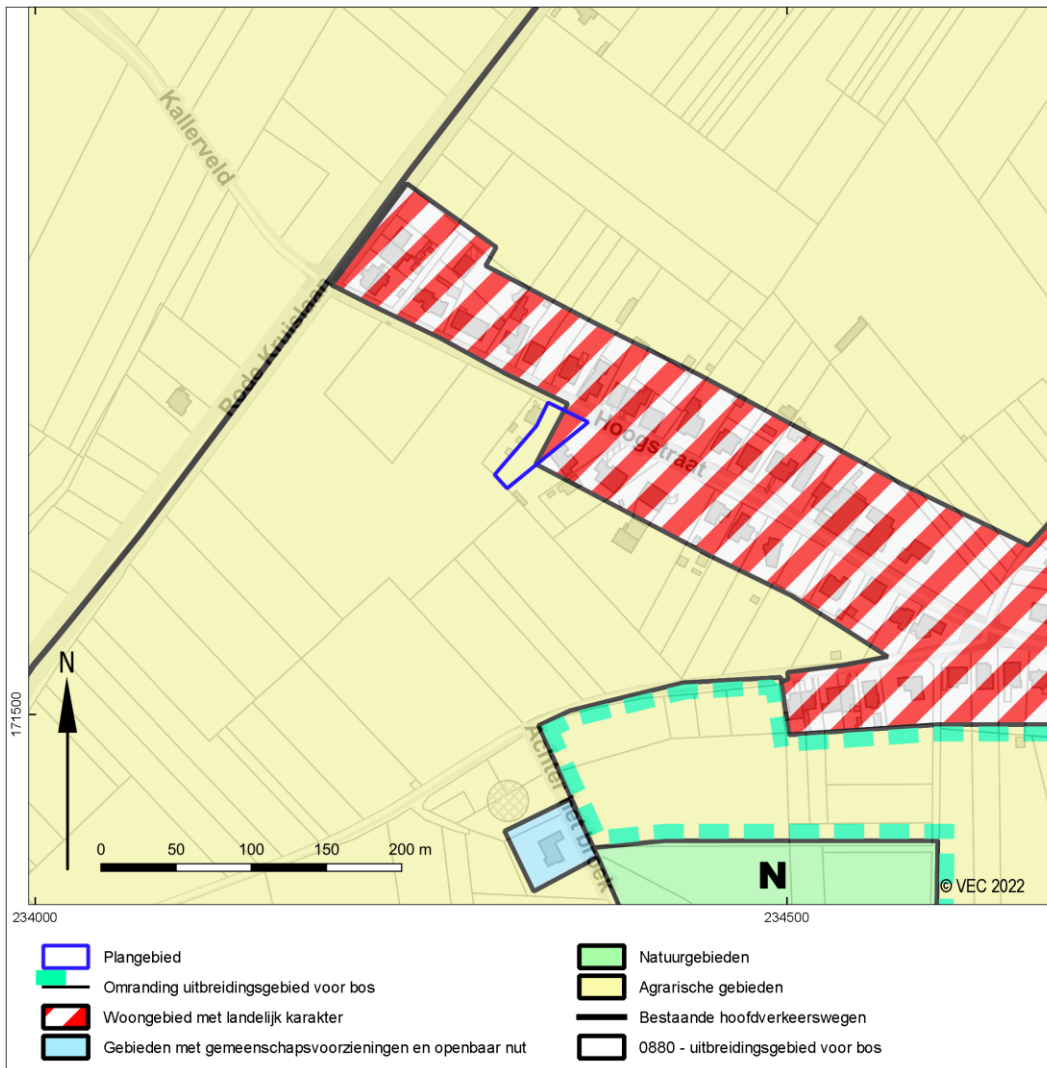
De archeologienota werd vervaardigd naar aanleiding van een aanvraag van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. De verplichting tot de opmaak van een archeologienota wordt gekoppeld aan criteria. Voor onderhavige omgevingsvergunning geldt een verplichting voor het opstellen van een archeologienota, daar:

- *de terreinen waarop werken uitgevoerd worden met het oog op het bouwrijp maken van de verkaveling en de kavels die verkocht en verhuurd zullen worden voor meer dan negen jaar, waarop een recht van erfpacht of opstal gevestigd zal worden of waarvoor een van die overdrachtsvormen aangeboden zal worden, zulks met het oog op woningbouw of de oprichting van constructies in totaal een oppervlakte van circa 650m² beslaan;*
- *het plangebied geheel binnen een voorlopig of definitief beschermde archeologische site/archeologische zone valt , opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones en geheel buiten een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt¹;*
- *het niet een aanvraag betreft voor het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden overeenkomstig artikel 85 en 86 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning, zonder bijkomende ingrepen in de bodem.*

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient te gebeuren op grond van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetector (versie 4.0). Het doel van de Code is om als een minimale standaard te dienen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek en het gebruik van metaaldetectoren in Vlaanderen.²

¹ <https://geo.onroerenderfgoed.be>.

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019.

Afb. 7. Aanduiding van het plangebied op het gewestplan.

1.1.5 Onderzoeksopdracht

Doelstelling en vraagstelling

Bureauonderzoek algemeen

Het bureauonderzoek vormt binnen de archeologienota de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van het bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting. Daarbij worden onder andere de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), relevante historische kaarten en informatiebronnen omtrent de ondergrond gebruikt.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

1.1.6 Werkwijze en strategie

Bureauonderzoek algemeen

De beschrijving van de historische, archeologische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

Aardkundige gegevens:

- *Tertiairgeologische kaart*
- *Quartaairgeologische kaart 1:50.000*
- *Geomorfologische kaart*
- *Bodemkaart 1:50.000*
- *Erosiekaart*
- *Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen*

Archeologische gegevens:

- *Centrale Archeologische Inventaris (CAI)*

Historische gegevens:

- *Ferraris kaarten uit 1771-1778*
- *Atlas der buurtwegen 1840-1850*
- *Vandermaelen kaart 1846-1854*
- *Belgische Topografische Kaart 1:20.000 uit 1873, 1904, 1939 en 1969*
- *Luchtfoto's*

Externe bronnen:

- *Intergemeentelijke Onroerend Erfgoed Dienst Oost*

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging

Het onderzoeksgebied kenmerkt zich aardwetenschappelijk als volgt:

bron	informatie
Tertiairgeologische kaart 1:50.000	Formatie van Boom, circa 1-3m – mv.
Quartairgeologische profielkaart 1:200.000	Profieltype 2: <ul style="list-style-type: none"> Eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen. En/of hellingsafzettingen van het Quartair.
Geomorfologie	Droog Haspengouw (Leemstreek)
Digitale bodemkaart van het Vlaams Gewest	Aba1 <ul style="list-style-type: none"> Droge leem Textuur B horizont Dunne humus A-horizont (<40 cm)
Boringen DOV-databank	In de omgeving van het plangebied zijn de volgende DOV-boringen uitgevoerd: <p>Boring 1: Proefnummer: kb34d93e-B8 Aanvangsdatum: 05/11/1902 Beschrijving:</p> <ul style="list-style-type: none"> 0 – 1,4m: bruine brokkelige leem 1,4 – 2,4m: gerolde s silexkiezels 2,4 – 2,8m: licht kleilig zand 2,8 – 4,3m: zelfde kleilig grijs geelachtig zand 6,8 – 7,3m: een beetje meer kleilig zand 7,3 – 7,8m: grijze klei, bont gevlekt met geel 7,8 – 8,3m: grijs geelachtig zand 8,3 – 8,8m: meer kleilig zand, meer zanderig en rond naar de bodem <p>Interpretatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> 0 – 2,4m: Quartaire afzettingen 2,4 – 7,3m: Formatie van Eigenbilzen 7,3 – 7,5m: Formatie van Boom 7,5 – 8,8m: Lid van Berg, Formatie van Bilzen <p>Boring 2: Proefnummer: kb34d93e-B9 Aanvangsdatum: 05/11/1902 Beschrijving:</p> <ul style="list-style-type: none"> 0m: Groep van Quartaire afzetting – Formatie van Boom (betrouwbaarheid: twijfelachtig) <p>Boring 3: Proefnummer: kb34d93e-B10 Aanvangsdatum: 05/11/1902 Beschrijving:</p> <ul style="list-style-type: none"> 0m: brokkelige leem 0 – 1m: dun kiezelniveau, geassocieerd met turf 1 – 2m: kleilig grijszand, geelachtig gespikkeld <p>Interpretatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> 0 – 1m: Quartaire afzettingen 1 – 2m: Formatie van Boom

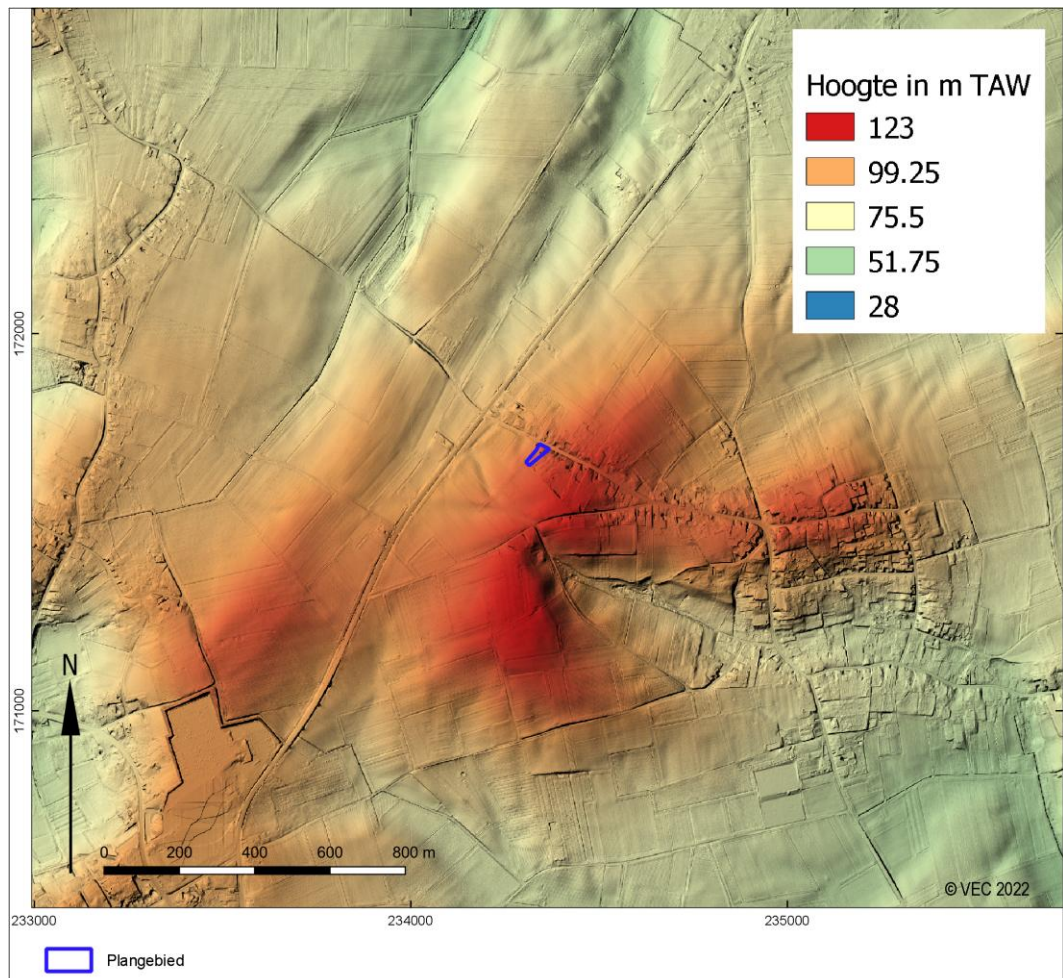
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 meter	118 – 123 m ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing (TAW)
Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten (DOV)	Sterk erosiegevoelig

Tabel 2. aardkundige en landschappelijke gegevens over het plangebied.

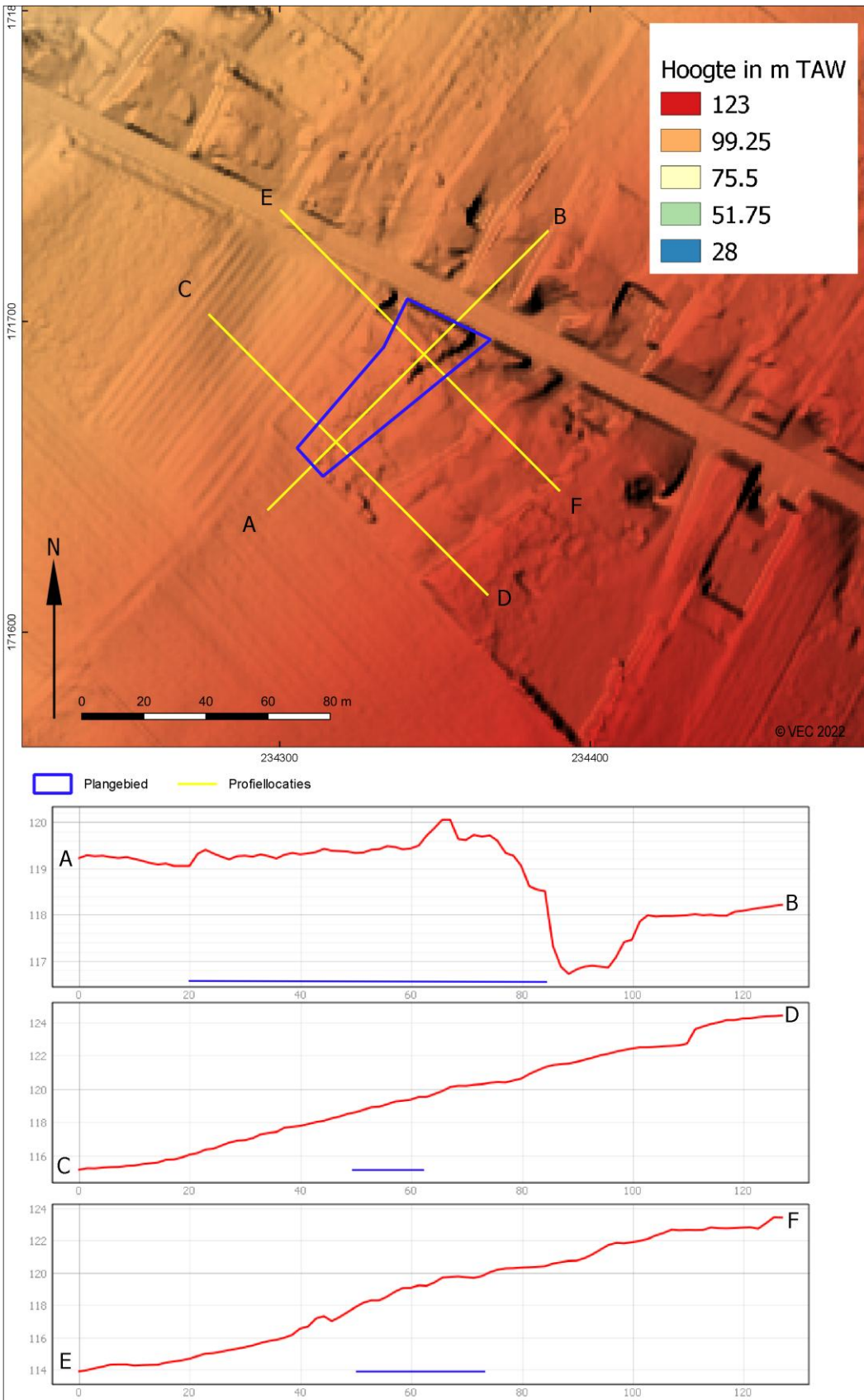
Aardkundige en hydrografische situering

Het plangebied bevindt zich op een heuvel in het landschap, die bekend staat als de Flikkenberg (zie afb. 8). Dit is een duidelijk hogere helling in het landschap, met er rond verschillende lagere delen, meestal gevormd door waterlopen. Een voorbeeld hiervan bevindt zich ten noordwesten van het plangebied, met de lagere insnijding van de Krombeek. Vlak ten zuiden ligt de hogere Bosberg, een andere heuvel, die wordt gescheiden door de Wijkerkensbeek, en ten oosten de Staberg, bij de dorpskern van Rosmeer.

Als het reliëf van het plangebied op een kleinere schaal wordt bekeken, is de invloed van de heuvel duidelijk zichtbaar (zie afb. 9). De hellingsrug wordt duidelijk hoger naar het zuidoosten toe, met een hoogteverschil tussen 118 en 120 meter TAW (zie hoogteverlopen CD en EF). Ook in noordwest-zuidoostelijke richting is er een gelijkaardige variatie in hoogte, maar dit is duidelijk minder uitgesproken in het reliëf zelf, met voornamelijk een relatief vlakke zone, uitgezonderd van enkele abrupte schommelingen. Wellicht zijn deze schommelingen het gevolg van menselijke reliëfswijzigingen. Deze abrupte hoogteverschillen zijn voornamelijk aan de rand van het perceel gesitueerd, met uitzondering van een schommeling aan de noordelijke zijde van het plangebied. Het is eveneens opvallend dat de Hoogstraat, die deze zijde begrenst, significant dieper ligt dan de omliggende percelen. Mogelijk zijn deze reliëfverschillen het gevolg van menselijke ingrepen, hoewel de exacte mate hiervan niet is vast te stellen op basis van enkel het DTM.

Afb. 8. Het plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

Afb. 9. Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

Fysisch-geografische gegevens

Op de Tertiaire kaart staat aangeduid dat de Formatie van Boom zich het minst diep onder het maaiveld bevindt. De Boomse Klei is een grijze siltige klei of kleiige siltformatie, met vrij constante chemische en mineralogische kwaliteiten. Typisch is het voorkomen van lagen (20 – 50 cm dik), die te merken zijn in een veranderende hoeveelheid silt, organisch materiaal en carbonaten. In de kalkhoudende lagen komen er typische *Septaria* voor. Mollusken zijn zeldzaam, maar verschillende soorten komen voor. De dunne lagen hebben een duidelijke verticale opvolging, die constant verloopt waar de Formatie dagzoomt. In het oosten van België (waar ook het plangebied ligt) worden de bovenste lagen van de Formatie meer zandhoudend, maar het onderste gedeelte van de Formatie toont nog duidelijk de laagopvolging.

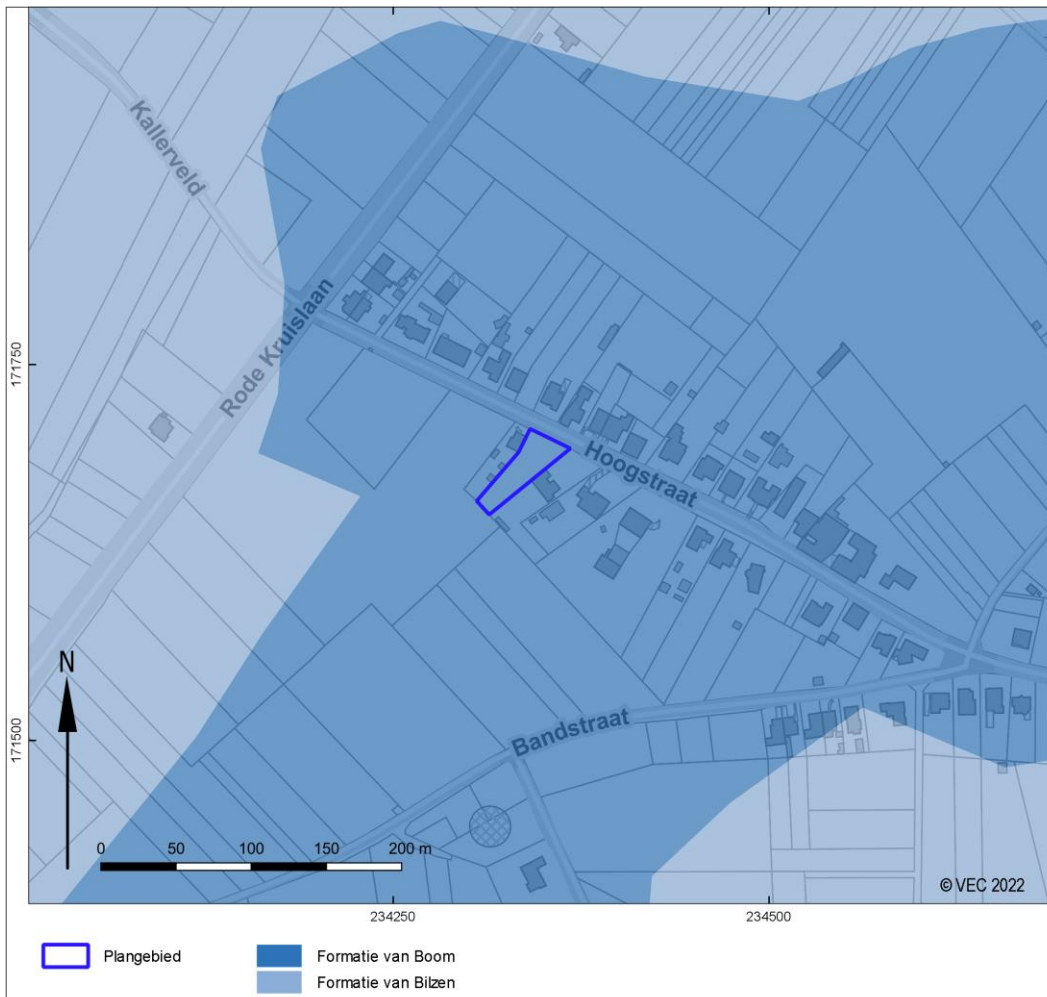
Een analyse van de beschikbare fauna en flora in de klei wijst zeer duidelijk op het mariene karakter van de Formatie. De Formatie van Boom is afgezet in een open zee op het continentaal plat, onder warme klimatologische omstandigheden. De afzetting gebeurde als een zuurstofrijke modder met een diepte van ongeveer 50 meter of zelfs enkele tientallen meters dieper.

De Formatie is afgezet tijdens het Rupeliaan (33,9 – 28,1 Ma geleden)³. Volgens de DOV-boringen in de omgeving (zie afb. 14 voor hun locatie) ligt de Formatie 1 tot 3 meter onder het maaiveld. 1 van de boringen (boring 2) gaf aan dat ze zou dagzomen, maar de nauwkeurigheid van deze boring is twijfelachtig.

Rond deze zone met de Formatie van Boom ligt een zone met de Formatie van Bilzen. Deze Formatie, die zich stratigrafisch onder de Formatie van Boom bevindt, komt enkel voor in het Hageland en Limburg. Ze bestaat uit zandige afzettingen (meerbepaald het Lid van Kerniel en van Berg) met kleiige intercalaties (het Lid van Kleine-Spouwen). Ze is eveneens afgezet tijdens het Rupeliaan (33,9 – 28,1 Ma geleden), maar voor de Formatie van Boom⁴.

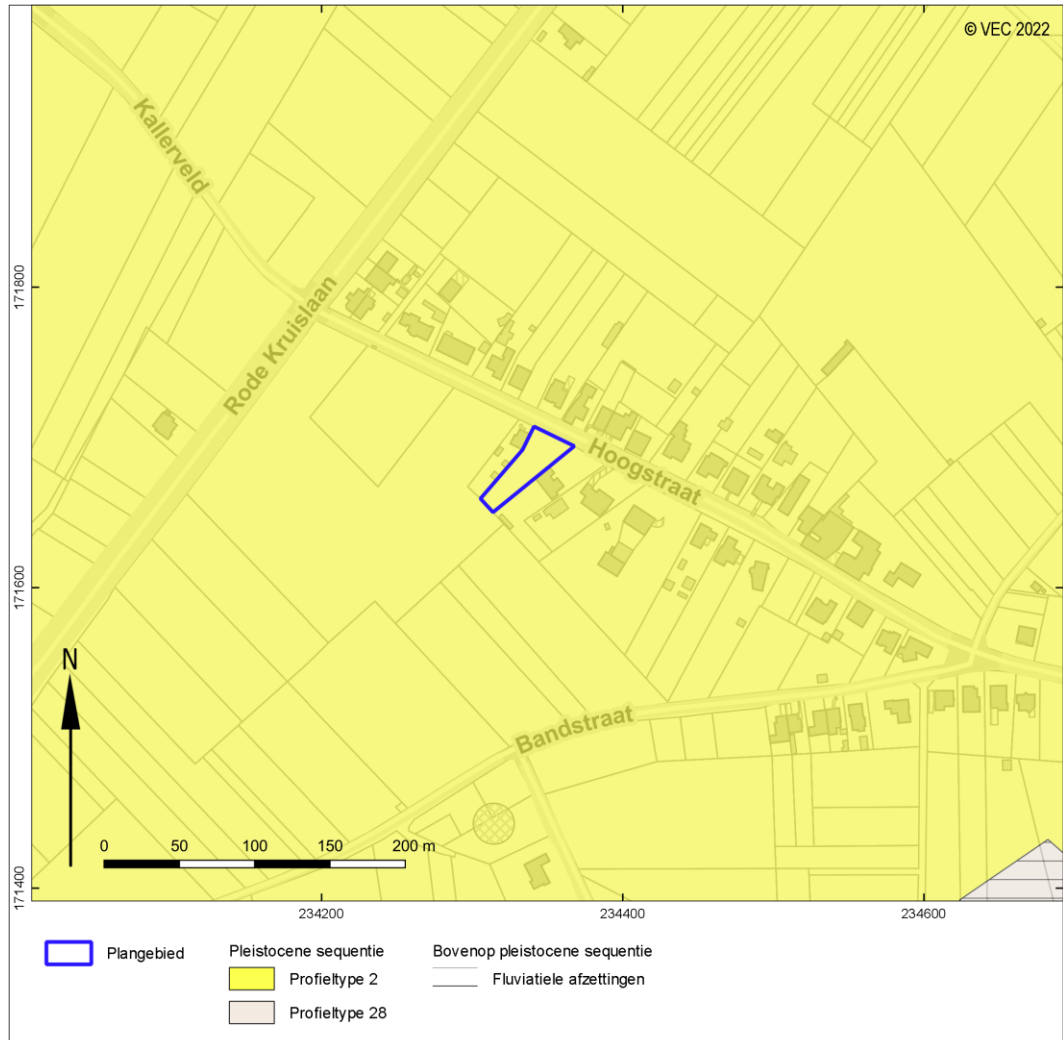
³ <https://ncs.naturalsciences.be/paleogene-neogene/2112-boom-formation-bm>.

⁴ <https://ncs.naturalsciences.be/paleogene-neogene/2111-bilzen-formation-bi>.

Afb. 10. Het plangebied op de Tertiair geologische kaart 1:50.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)

Bovenop de Tertiaire afzettingen hebben zich volgens de Quartairgeologische kaart afzettingen van profieltype 2 afgezet. Dit type bestaat uit eolische afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), hoewel deze ook in de Vroegste fases van het Holoceen kunnen zijn afgezet. Lokaal zijn deze afzettingen mogelijk aangevuld en/of vervangen door hellingsafzettingen van het Quartair, wat gezien de ligging op een erosiegevoelige hellingsrug zeker niet ondenkbaar is binnen het plangebied.

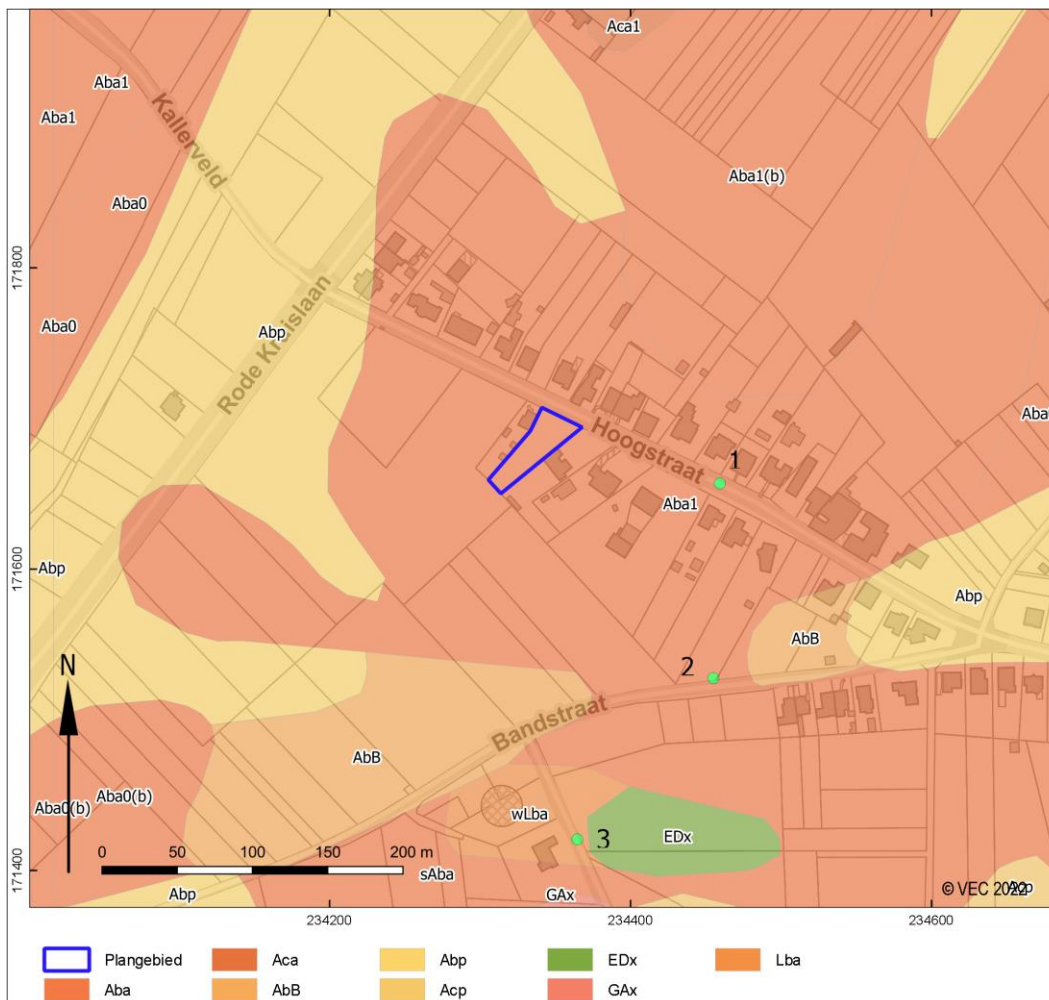
Afb. 11. Het plangebied op de Quartair geologische kaart 1:200.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)

De afzettingen binnen en rond het plangebied bestaan volgens de bodemkaart (afb. 14) overwegend uit droge leem. De variant hiervan binnen het plangebied zelf heeft een textuur B horizont en een dunne humus A horizont (<40 cm, Aba1). Ook de variant van dit type met een dikke humus A horizont (>40 cm, Aba0) kan worden aangetroffen rond het plangebied. Ook types waar het onduidelijk is of het om een textuur dan wel een structuur B horizont gaat (AbB), of met een gevlekte textuur B horizont (Aba1(b)) kunnen in de omgeving gevonden worden.

In de lager gelegen delen rond het plangebied komt een profieloze variant van deze leem voor (Abp), wellicht onder invloed van waterlopen of andere erosieve verschijnselen.

Lokaal op de helling zijn zwak tot matig gleyige kleien met een onbepaald profiel (EDx) te vinden. Ook een kleine stukken met een variant op de bovenstaande profielen, maar dan bestaande uit zandleem, die klei of zand bevat of geringe diepte (<75 cm, wLba) kan gevonden worden.

De DOV boringen in de omgeving bevestigen grotendeels dit beeld, met de bovenste laag aangeduid als brokkelige leem (zie ook afb. 14 voor hun locatie).

Afb. 12. Het plangebied op de Digitale bodemkaart van het Vlaams Gewest. (Bron: Vlaamse overheid, Departement Omgeving, Vlaams Planbureau voor Omgeving/ Databank Ondergrond Vlaanderen)

1.2.2 Historische beschrijving

Historische situatie

Het plangebied ligt ten westen van de historische kern van Rosmeer.

De eerste vermelding van het dorp gaat terug tot 1149. De oudste sporen zijn echter veel ouder, met bewijs voor aanwezigheid ten tijde van de Bandkeramiek (Neolithicum). Ook de Romeinse periode en de Merovingische periode kennen een rijk vondstbestand in de deelgemeente, met onder andere een Romeinse villa en een Merovingisch grafveld. Meer info over deze archeologische resten kan gevonden worden in paragraaf 1.2.3.

Het gebied was oorspronkelijk onderdeel van het domein van de graven van Loon. Dit betekende dat het overging naar het Prinsbisdom van Luik in 1366. Doorheen de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd wordt het dorp verscheidene keren gebruikt als legerplaats, maar ook geplunderd en in brand gestoken door verschillende legers, onder meer in 1408, 1648-1654 en 1673.

De gemeente is voor het meeste van de geschiedenis een typisch Hapsengouws landbouwdorp, wat zich weerspiegelt in het nederzettingspatroon. Dit betekent dat de bebouwing zich concentreert in een kern, rond enkele straten. Na de bouw van de nieuwe kerk in de eerste helft van de 19e eeuw zijn er geen noemenswaardige wijzigingen meer in dit stratenpatroon. Naast de kerk kent de gemeente al een zeer oude Sint-Bertilaverering, met onder meer een kapel en een bron.

Lang was de landbouw de enige economische functie die het dorp vervulde. Doorheen de eeuwen werd echter industrie belangrijker, niet op het grondgebied van het dorp zelf, maar in de nabijgelegen industriegebieden van Hasselt, Maastricht en Luik⁵.

Bouwhistorische schets

Binnen het plangebied bevinden zich geen bouwhistorische waarden.

Historische kaarten

Uit de laatste eeuwen zijn voor grote delen van Vlaanderen kaartverzamelingen beschikbaar die in meer of mindere mate van detail een beeld geven van de historische ontwikkelingen in en rond het plangebied. Veel van deze verzamelingen zijn digitaal ontsloten en vormen als zodanig een archief van het Vlaamse landschap uit een periode waarin dit het meest aan menselijke invloeden onderhevig raakt. De oudste van deze kaarten dateert uit het midden van de 18^e eeuw, de jongste betreffen satellietbeelden uit de laatste jaren. Aan de hand van deze kaarten zal de ontwikkeling van (de omgeving van) het plangebied in de Nieuwe en Nieuwste tijd geschetst worden.

18e eeuw – midden 19e eeuw

De oudste beschikbare kaarten die het plangebied in enig detail weergeven zijn de Ferrariskaart (*Cartes de Ferraris*), uit tweede helft van de 18^e eeuw (opgesteld tussen 1771 en 1778)⁶. Hierop is duidelijk te zien dat het plangebied in gebruik is als akkerland en grasland. Door het plangebied lopen enkele bomenrijen, die wellicht de perceelsgrenzen aanduiden. Ook de hellingsrug doorheen het plangebied is duidelijk te zien. Een opvallend feit bestaat erin dat het stratenpatroon geenszins overeen komt met het huidige wegennet. Wel moet hierbij gezegd worden dat er duidelijk vervorming zit op de kaarten door het georefereren, dus in hoeverre dit afwijkt van de werkelijke, historische ligging van de wegen is niet geweten.

Uit het midden van de 19e eeuw zijn ook enkele kaarten beschikbaar, namelijk de Atlas der Buurtwegen (vervaardigd rond 1840⁷) en de Vandermaelen kaarten (opgesteld tussen 1846 en 1854 op schaal 1: 20.000⁸).

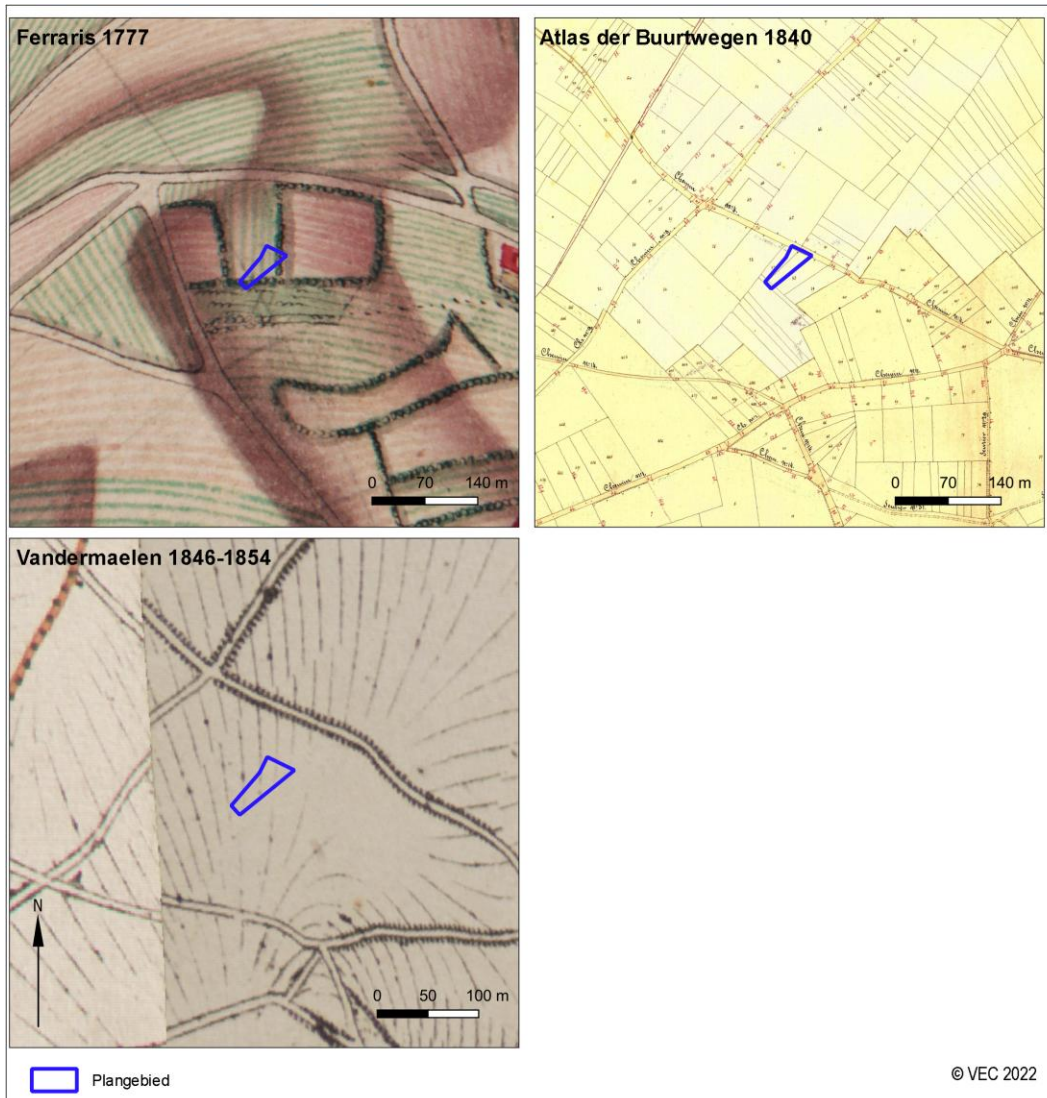
⁵ <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/13459>.

⁶ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/2d7382ea-d25c-4fe5-9196-b7ebf2dbe352>, geraadpleegd op 29-11-2021.

⁷ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>, geraadpleegd op 29-11-2021.

⁸ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>, geraadpleegd op 29-11-2021.

Deze kaarten geven een ander beeld van het plangebied in vergelijking met de Ferrariskaarten. Een eerste opvallend punt is dat het wegennet nu veel meer op de hedendaagse wegenis lijkt dan op de oudere kaart, zoals de Hoogstraat ten noorden van het plangebied en het kruispunt van de hoogstraat en de Bandstraat ten westen. Niettemin zijn er toch nog opvallende verschillen met het huidige wegennet, zoals te zien in de afwezigheid van een weg tussen de Bandstraat en Rode Kruislaan ten zuiden van het plangebied. Een opvallend verschil tussen beide kaarten betreft het feit dat de Vandermaelenkaart het plangebied niet aan de Hoogstraat plaatst, maar een eind ten zuiden hiervan. Wellicht gaat dit om een afwijking in de georeferentie, wat niet verwonderlijk is door de nabijheid van een kaartrand tussen de kaarten. Qua landgebruik lijkt er weinig verschil te zijn met de Ferrariskaarten en gaat het om landbouwgrond. Opvallend is dat de Vandermaelenkaart de Hoogstraat markeert met een berm, wat er mogelijk op wijst dat de huidige, lagere ligging van de wegenis al terug gaat tot deze periode.

Afb. 13. Het plangebied op de Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen en de Vandermaelenkaarten (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).

Midden 19^e eeuw – 20^e eeuw

Uit de 19e eeuw en de 20e eeuw zijn ook enkele historische Topografische Kaarten van België (1:20.000) beschikbaar, meer bepaald uit 1873, 1904 en 1939⁹. Op alle kaarten staat het plangebied als onbebouwd akkerland aangeduid. Aangezien dit beeld van het plangebied consistent is voor deze drie kaarten, is hier enkel de kaart uit 1939 opgenomen. Overigens is vanaf deze topografische kaart uit 1939 dat er voor het eerst gebouwen aan de oostelijke zijde van het plangebied te zien zijn. De Hoogstraat staat op alledrie de kaarten duidelijk aangegeven met een omliggende berm, zoals ook op de Vandermaelenkaarten het geval was. De topografische kaarten tonen ook hoogtelijnen en plaatsen het plangebied tussen 117 en 119 meter TAW.

Afb. 14. Het plangebied op de Topografische Kaart van België 1:20.000 uit 1873, 1904 en 1939 (bron: Nationaal Geografisch Instituut via www.cartesius.be).

⁹ <http://cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B07DF5417-81B0-4ADB-94D3-F5CC01AEFCBE%7D>, geraadpleegd op 29-11-2021.

Luchtfoto's 20e eeuw – 21e eeuw

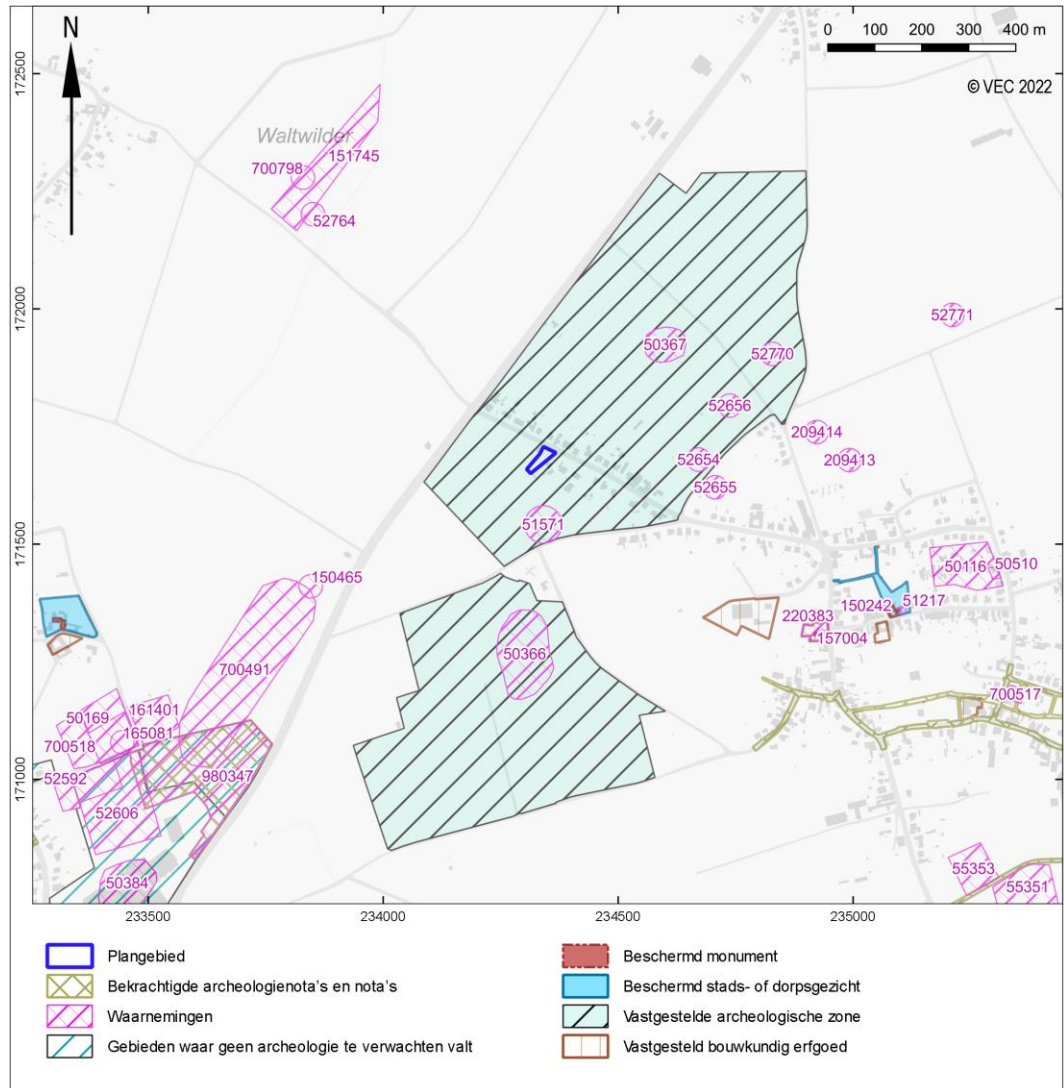
Er zijn vanaf de jaren '50 van vorige eeuw ook enkele luchtfoto's beschikbaar van het plangebied. Deze komen qua beeld echter vrij goed overeen met de topografische kaart uit 1939, met bebouwing in het oosten van het plangebied, dat verder wordt ingenomen door bomen en gras. Ten zuiden en ten westen zijn nu duidelijk boomgaarden aangeplant. Doorheen 20e en 21e eeuw verandert er weinig binnen de grenzen van het plangebied zelf, met wat toegenomen bebouwing in het zuiden op de luchtfoto van 2014.

Afb. 15. Het plangebied op een luchtfoto uit 1971 (Luchtfoto Vlaanderen, lente 1971 - zwart-wit: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen); een luchtfoto uit 1984 (Luchtfoto Vlaanderen, zomer 1979-1990 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen, en een luchtfoto uit 2014 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2013 – 2015 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).

1.2.3 Archeologisch kader

Voor het onderzoeksgebied zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed de volgende archeologische waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (Afb. 16):

Afb. 16. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.

CAI nummer	afstand t.o.v. plangebied	datering	omschrijving
50116	Circa 900m	Vroeg Neolithicum Vroege IJzertijd Romeinse Tijd Vroege Middeleeuwen Nieuwe-Nieuwste Tijd	Kuil met bandkeramisch aardewerk en vuursteen (rond 5300 VC) Gebouwplattegronden, kuilen, paalgaten Romeinse Villa, 2e helft 1e eeuw – 2e helft 3e eeuw, aardewerk, glas, majolica, waterput, kelder, ijzeren en bronzen voorwerpen, kuilen Merovingisch grafveld (118 graven), midden 6e – laatste kwart 7e eeuw, grafgiften: ceramiek, gordelgarnituren, wapens, halssnoeren, e.d. Aardewerk, porselein, majolica, steengoed, e.d. Archeologische opgraving, 1951-1975; Proefsleuven 2006; Archeologische veldkartering 2001.
50169	Circa 1050m	Romeinse Tijd	Dakpannen, fibula, haarspeld, munt en afvalkuilen. Archeologische opgravingen, 1963.
50366	Circa 400m	Vroeg Neolithicum	Bandkeramisch aardewerk. archeologische veldkartering, 1959.
50367	Circa 350m	Vroeg Neolithicum	Flikkenberg: rijk versierde scherven, mogelijk latere fase dan Stabergsite. Archeologische veldkartering, 1959.
50384	Circa 1250m	Vroeg Neolithicum	Bandkeramisch aardewerk. Erfgoedonderzoek, 1964.
50510	Circa 1000m	Midden-Romeinse Tijd	Romeinse villa: funderingsresten, dakpanfragmenten,... Evaluerend terreinonderzoek, 2008.
51217	Circa 800m	/	Monumentaal relict: brongebied, gelinkt aan Rosmerta. Literatuur, 1957.
51571	Circa 100m	Midden-Romeinse Tijd	Tumulus met voorwerpen (oa. aardewerk, munten).. Archeologische opgraving, 1951.
52592	Circa 1250m	Romeinse Tijd	Romeinse dakpannen, ceramisch materiaal Vondstmelding, 2008.
52606	Circa 1150m	Late IJzertijd – Midden Romeinse Tijd	Zuidwestelijk deel inheems-Romeinse nederzetting met grafveld, dat wss verder loopt in N, NW en O richting. Archeologische opgraving, 2008-2010.
52654	Circa 300m	18e eeuw 19e eeuw	Musketkogels. Munten. Losse vondsten, 2009.
52655	Circa 350m	Nieuwe Tijd	Musketkogel. Losse vondst, 2009.
52656	Circa 400m	Vroeg Neolithicum Nieuwe Tijd	Scherf bandkeramiek Musketkogel. Losse vondsten, 2009.
52764	Circa 700m	Nieuwe Tijd	Musketkogels.
52770	Circa 500m	Nieuwe Tijd	Musketkogel en munt. Losse vondsten, 2009.
52771	Circa 900m	Nieuwe Tijd	Musketkogel en munt. Losse vondsten.
55351	Circa 1350m	Vroeg Neolithicum	Vondstconcentratie Erfgoedonderzoek, 1968.
55353	Circa 1200m	Steentijd	Literatuur (circa 20e eeuw).
150242	Circa 750m	Subrecent?	Straatverharding. Toevalsvondst.

150465	Circa 550m	Nieuwe Tijd	Musketkogels en munten Losse vondsten, 2010.
151745	Circa 800m	Vroeg Neolithicum	Verbrande leembrokken met scherf, afvalkuilen- en greppels. Archeologische veldkartering, 2011.
157004	Circa 700m	/	Funeraire structuur en gebouwen. Vondstmelding, 2011.
161401	Circa 1000m	Midden-Romeinse Tijd Volle Middeleeuwen	Aardewerkfragmenten. Maaslands aardewerk. Losse vondsten, 2012.
165081	Circa 1050m	Midden-Romeinse Tijd	Metaal, vermoedelijk knoopfibulae 1e eeuw NC. Losse vondst, 2014.
209413	Circa 650m	Late Middeleeuwen – 18e eeuw	Munten. Losse vondsten.
209414	Circa 600m	Late Middeleeuwen	Munt. Losse vondst.
220383	Circa 700m	/	Menselijke botresten. Toevalsvondst evaluerend terreinonderzoek, 2018.
700491	Circa 700m	Late IJzertijd – Midden-Romeinse Tijd	Aardewerk, glazen armband Aardewerk, dakpannen, bakstenen, glas, phylliet. Archeologische veldkartering,
700517	Circa 1100m	Merovingische periode	Grafveld? Erfgoedonderzoek, 2000.
700518	Circa 1150m	Midden-Romeinse Tijd	Dakpannen en silex fundering. Vondstconcentratie, 2005.
700798	Circa 800m	Vroeg Neolithicum - Laat Neolithicum	Lithisch materiaal en aardewerk scherven met decoratie, halve gepolijste bijl, gevleugelde pijlpunt, grijze scherven met koordindrukken. Archeologische veldkartering, 2002.
980347	Circa 950m	Steentijd Postmiddeleeuwen	Lithisch artefact (verploegd) Greppels, aardewerk scherf. Proefsleuvenonderzoek, 2020.

Tabel 3. Overzicht van meldingen uit de CAI.

CAI meldingen en erfgoedobjecten

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn op basis van de CAI meerdere archeologische meldingen bekend.

Een significant deel van deze meldingen duiden op de aanwezigheid van (Vroeg) Neolithisch materiaal, meer specifiek de Bandkeramiek. Deze meldingen betreffen ondermeer een nederzettingsterrein bestaande uit huisplattengronden en vondstmateriaal uit de Bandkeramiek, aangetroffen bij een opgraving op de Staberg (ca. 900m afstand van het plangebied). Daarnaast zijn dichterbij het plangebied (350-400m afstand) een kuil met Bandkeramisch vondstmateriaal aangetroffen. Aan deze vondst is ook de vastgestelde archeologische zone de Flikkenberg (deels) ontleend. Op deze archeologische zone zal onderstaand uitvoeriger ingegaan worden. Verder zijn er in de omgeving van het plangebied verspreid meerdere oppervlaktevondsten uit het Vroeg Neolithicum verzameld.

Buiten het Neolithische materiaal is er in de omgeving ook redelijk wat materiaal aangetroffen uit de Late IJzertijd tot Midden Romeinse Tijd. Het gaat onder andere om een Romeins-inheemse nederzetting in de huidige kern van Rosmeer, met onder andere de funderingen van een Romeinse villa, glas en aardewerk als vondsten. Ook zou vlak ten zuiden van het plangebied (CAI melding 51571) een tumulus hebben gestaan en ten zuidwesten ook een Romeinse nederzetting hebben gelegen. Ook de Vroege Middeleeuwen zijn in de omgeving goed vertegenwoordigd, met meldingen van een Merovingisch grafveld uit de 6e – 7e eeuw, eveneens in de dorpskern van Rosmeer, maar ook ten zuidwesten van het plangebied.

Ten slotte zijn twee belangrijke vondstcategorieën nog niet vermeld, namelijk musketkogels en munten uit de Nieuwe Tijd, voornamelijk aangetroffen bij metaaldetectie of veldkartering in de omgeving. Zoals historische bronnen al aangaven (zie paragraaf 1.2.2.) is Rosmeer verschillende keren bezet geweest door legers, die het dorp regelmatig hebben geplunderd en in brand gestoken. Op het grondgebied van Rosmeer zijn in de Nieuwe Tijd ook enkele legerkampen opgezet geweest, wat gezien kan worden aan verschillende losse vondsten van musketkogels en munten in de ploeglaag van enkele velden, maar de exacte locaties van deze kampen zijn niet duidelijk. Hierdoor is het moeilijk om over een verhoogde verwachting van sporen te spreken, zeker gezien de huidige inrichting van het plangebied, die vergelijkbare oppervlaktevondsten onwaarschijnlijk maakt.

Archeologienota's, nota's en archeologische onderzoeken

Naast de CAI meldingen zijn er ook enkele archeologische onderzoeken in de omgeving uitgevoerd, zowel zonder als met ingreep in de bodem¹⁰. De meeste van deze archeologienota's gaven een verwachting voor zowel steentijdartefactensites als sporensites vanaf het Neolithicum. Vooral de kans op materiaal uit het Neolithicum, de Romeinse Tijd en Vroege middeleeuwen werden vaak als verhoogd vermeld. Verder vervolgonderzoek leverde echter nergens noemenswaardige archeologische vondsten in de oorspronkelijke context op. Dit kwam onder andere door reeds aanwezige verstoringen, zoals wegenis, of door landschappelijke factoren, zoals erosie.

¹⁰ Van de Staey & Driesen 2017, 11-12; Hermans et al. 2020, 33-37, 53-56; Decramer et al. 2021, 48-52; De Langhe & Wesemael 2019, 29-36; Augustin et al., 2020, 22-23, 43-44.

Archeologische zone de Flikkenberg

Het plangebied ligt binnen de vastgestelde archeologische zone De Flikkenberg. In de navolgende paragrafen zal de achtergrond informatie van deze archeologische zone geschetst worden, evenals het bredere kader van de Bandkeramische nederzettingen in Vlaanderen. Deze kennis en informatie is hoofdzakelijk ontleend aan het onderzoeksrapport dat het agentschap Onroerend Erfgoed in 2018 opstelde om de erosiegevoeligheid van nederzettingen van de Bandkeramiek in kaart te brengen.¹¹ In dit onderzoeksrapport is ondermeer een uitgebreide inventarisatie van (gekende) vindplaatsen uit de Bandkeramiek in Vlaanderen opgenomen, evenals een beschrijving van de bandkeramische nederzettingen.

De Bandkeramiek nederzettingen vormen de vroegste landbouwgemeenschappen in Vlaanderen (en Nederland) en dateren uit de periode 5250 v.Chr. tot aan 4900 v.Chr. De naamgeving Bandkeramiek is ontleend aan de specifieke aardewerkvormen. Binnen Vlaanderen kan onderscheid gemaakt worden in drie fasen Bandkeramiek: de oude fase, een midden fase en een jonge fase. Vindplaatsen van de Bandkeramiek markeren daarmee de overgang van de jagers- en verzamelaars culturen (uit het mesolithicum) naar sedentaire landbouwgemeenschappen.

Het aantal vindplaatsen uit de Bandkeramiek in Vlaanderen is eerder schaars en beperkt zich specifiek tot de leemstreek. Binnen de leemstreek kunnen op basis van reeds vastgestelde vindplaatsen drie (bewoning)clusters onderscheiden worden, waarvan het Heeswatercluster rondom Rosmeer voor dit onderzoek de voornaamste is.¹² Opvallend aan het voorkomen van de Bandkeramiek vindplaatsen is dat deze landschappelijk gezien een duidelijke voorkeurslocatie hadden, namelijk op een vlak terrein, aan de rand van een lössplateau en nabij water.¹³

De bandkeramische nederzettingen vertonen enkele duidelijke karakteristieken. Zo beslaan ze vaak grotere oppervlaktes (meestal enkele hectares). Binnen de nederzettingen liggen vaak meerdere erven die bestaan uit een hoofdgebouw met een of meerdere bijgebouwen. Daarnaast kunnen op het erf ook andere sporen verwacht worden zoals langwerpige kuilen (soms specifiek gebruikt voor leemwinning), silo's etc. De huizen zelf zijn langgerekt en opgebouwd met zware, massieve staanders. De huizen hebben een noordwest – zuidoost oriëntatie. Qua bouwwijze kunnen meerdere type huizen onderscheiden worden.¹⁴ Verondersteld wordt dat de huizen een levensduur hadden van circa 20 jaar, waarna er in de nabije omgeving een nieuw huis opgericht werd.

De structuur van de nederzetting bestaat daarmee uit verschillende niet contemporaine plattegronden die elkaar echter zelden oversnijden. Vaak liggen dergelijke kleinere nederzettingen dicht bij elkaar en vormen ze een cluster.

11 Meylemans E., Cordemans K., Vanmontfort B. & Van Gils M., 2018.

12 Andere clusters situeren zich in Waals Haspengouw langs de Jeker, enkele vindplaatsen gerelateerd aan dit cluster bevinden zich in Vlaanderen. Een derde cluster kan in Vlaams Brabant langs de Kleine Gete terug gevonden worden en omvat slechts enkele vindplaatsen.

13 Recent onderzoek in Nederland heeft ook vindplaatsen uit de jongere Bandkeramiek in dalsituaties uitgewezen.

14 Zie Meylemans E., Cordemans K., Vanmontfort B. & Van Gils M., 2018, p. 13 voor een uitgebreidere beschrijving.

Dit lijkt ook te gelden voor de archeologische zone Flikkenberg. Deze archeologische zone is vastgesteld op grond van de vondst van een afvalkuil met materiaal uit de Bandkeramiek (in 1958) in relatie tot de zeer gunstige landschappelijke ligging op vooruitstekend hellingsplateau met relatief steile hellingen en de nabijheid van water. Er wordt vermoed dat de zone van de Flikkenberg, samen met die van de Bosberg en de Staberg, een cluster van drie kleine, bandkeramische dorpen vormde.

De laatstgenoemde site, de Staberg, is één van de weinige uitgebreider onderzochte Bandkeramiek nederzettingen in Vlaanderen. Verschillende opgravingcampagnes tussen 1952 en 1966 leverde een nederzettingsterrein met 16 huizen van verschillende type op met ondermeer een fasering in een oudere en jongere fase gebaseerd op een evolutie in de bouwwijze.¹⁵

De conservering van de site was wisselend en afhankelijk van de ligging op het plateau. Bij een hogere ligging bleek de bodem vaak ook meer geërodeerd.

Dit laatste mag ook verondersteld worden voor de Flikkenberg. Door de hoge erosiegevoeligheid van het landschap wordt verwacht dat de site aan de top van de Flikkenberg door erosie is aangetast, en de site op de hellingsruggen mogelijk wordt afgedekt door colluvium¹⁶.

1.2.4 Interpretatie en datering

Het plangebied ligt ten westen van de dorpskern van Rosmeer, een historisch, Haspengouws landbouwdorp dat sinds 1977 deel uitmaakt van Bilzen. Momenteel is het plangebied onbebouwd en in gebruik als tuinzone. De archeologienota werd opgesteld wegens de verkavelingsplannen van preceel 194C binnen het plangebied, dat wordt opgedeeld in drie nieuwe percelen, met respectievelijk oppervlaktes van 650m², 426m² en 141m². Hierbij wordt slechts 1 lot bebouwd (lot 1; 650m²) en de andere loten 2 en 3 worden uitgesloten van de verkaveling.

De onderzoekszone is gelegen op de Flikkenberg, een heuvel met steile randen en een duidelijk plateau. De historische topografische kaarten geven een hoogte tussen 117 en 119 meter TAW aan. Dit stemt niet overeen met de hedendaagse hoogteverlopen, gemaakt op basis van het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen, die de hoogtes binnen het plangebied tussen 119 en 120 meter TAW situeren. Dit zou kunnen betekenen dat er in de vorige eeuw ophogingen binnen het plangebied hebben plaatsgevonden. Ook is het mogelijk dat dit hoogteverschil (deels) is ontstaan onder invloed van processen zoals colluvium en/of erosie. Dergelijke processen kunnen eveneens een impact hebben gehad op de bewaringstoestand van eventueel aanwezige archeologische vondsten. Een andere mogelijkheid is een afwijking op de historische kaarten. Op basis van enkel de bureaustudie kan de aanwezigheid van ophogingen, colluvium en/of erosie echter niet worden vastgesteld, noch kan hun impact duidelijk bepaald worden.

De CAI meldingen, archeologische opgravingen en vondsten in de omgeving zorgen dat er voor het plangebied gesproken kan worden over een middelhoge tot zeer hoge verwachting op archeologische vindplaatsen. Op basis van archeologische onderzoeken in de nabije omgeving is het mogelijk om deze verwachting nog verder te specificeren.

Voor artefactensites uit de **Steentijd** geldt een middelhoge verwachting. Landschappelijk gezien is het plangebied gunstig gelegen. Tot op heden zijn er in de directe omgeving van het plangebied geen concrete vondsten uit deze periode aangetroffen. Mogelijk is dit beeld vertekend doordat er slechts beperkt archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden in de nabije omgeving van het plangebied.

¹⁵ Meylemans E., Cordemans K., Vanmontfort B. & Van Gils M., 2018. P. 17.

¹⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/302875>.

Er geldt een zeer hoge verwachting voor een **Vroeg Neolithische (Bandkeramiek)** vindplaats. Deze verwachting is gerelateerd aan de ligging van het plangebied binnen de archeologische zone De Flikkenberg. Deze archeologische zone is vastgesteld op basis van een afvalkuil met bandkeramische vondstmateriaal binnen een zone die landschappelijk zeer gunstig is voor sites uit deze periode. Ook vondsten in de nabije omgeving zoals een opgraving op de Staberg en losse vondsten tonen aan dat de kans op een nederzetting uit de Bandkeramiek zeer groot is.

Vindplaatsen uit de **metaaltijden** in de nabije omgeving van het plangebied zijn tot op heden vooral aan de (Late) IJzertijd toe te schrijven. Voor de metaaltijden geldt daarmee een middelhoge verwachting, met een verhoogde verwachting op sporen of vondsten uit de IJzertijd.

Voor de **Romeinse tijd** geldt een zeer hoge verwachting. Deze zeer hoge verwachting is gebaseerd op de nabije ligging van een tumulus uit de Romeinse tijd op 100m afstand, en de veelvoud aan Romeinse vondsten in de omgeving van het plangebied. Vermeldenswaard daarbij is de Romeinse nederzetting cq. Romeinse villa die op iets meer dan 1km afstand ligt ter hoogte van de huidige kern van Rosmeer.

Voor de **Middeleeuwen** geldt een middelhoge tot hoge verwachting. Vermeldenswaard is de vondst van een Merovingisch grafveld (6^e-7^e eeuw) in het dorpscentrum van Rosmeer.

Vindplaatsen uit de **Nieuwe tijd** worden in mindere mate verwacht. Dit door het zeer lange gebruik als agrarische gronden, te zien op de historische kaarten. Een uitzondering hierop kan zijn het voorkomen van legerkampen, aangezien de ligging van deze kampen historisch onbekend is.

1.2.5 Verwachting en conclusies

De voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvragen kunnen als volgt worden beantwoord:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*

Op basis van bovenstaande overwegingen (zie paragraaf 1.2.5) kan voor de zone van de geplande werken de volgende specifieke verwachting worden opgesteld:

- Een vondstniveau uit het Paleolithicum en/of Mesolithicum kan in een eolisch leemdek, mogelijk aan de onderzijde van een colluviumpakket. Een artefactensite uit de steentijd manifesteert zich als een horizontale en verticale spreiding van vondsten, die over het algemeen vooral bestaan uit stenen artefacten en houtskool. Een sporenniveau ontbreekt doorgaans voor het Paleo- en Mesolithicum. Sites uit deze periode zijn over het algemeen zeldzaam en bezitten daardoor een hoog kennispotentieel. De archeologische waarden kunnen zijn aangetast door o.m. landgebruik en de huidige bebouwing. Ook aardkundige processen zoals erosie en colluvium kunnen een impact hebben gehad op potentieel aanwezige steentijdartefactensites. Een lithisch assemblage dat is aangetast kan evenwel nog steeds een kennispotentieel bezitten vanwege de verticale spreiding van het materiaal. Systematisch zeefonderzoek in de laatste decennia heeft namelijk aangetoond dat bij een intacte vuursteenvindplaats het materiaal een verticale spreiding kent.¹⁷ Deze spreiding ontstaat doordat materiaal dat oorspronkelijk aan het oppervlak lag, door bodemvormingsprocessen langzaam door de top van het sediment zakt. Door de duidelijke ligging van het plangebied in een gradiëntzone (hoger in het landschap, in de nabijheid van water) is de kans op het aantreffen van steentijdartefactensites verhoogd. Daarentegen zijn tot op heden weinig vondsten bekend uit de directe omgeving van het plangebied (mogelijk door gebrek aan archeologisch onderzoek). Daarnaast is het plangebied erosiegevoelig, waarmee de conservering van eventuele sites slecht kan zijn.
- Een sporenniveau uit het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen kan aan de top van eolisch lemig zanddek worden aangetroffen, mogelijk aan de onderzijde van het plaggendek. Een eventueel sporenniveau is over het algemeen het beste zichtbaar vanaf de B horizont. De archeologische waarden kunnen zijn aangetast door landgebruik en/of bestaande bebouwing. Een sporenniveau dat is aangetast kan evenwel een kennispotentieel bezitten indien spoorrestanten op een dieper niveau bewaard zijn gebleven. Ook verschillende aardkundige processen, zoals erosie en colluvium, kunnen effect hebben gehad op de bewaringstoestand van eventueel aanwezige archeologische resten. Specifiek voor de Vroeg Neolithische periode geldt een zeer hoge verwachting, door de ligging binnen de archeologische zone van de Flikkenberg, een bandkeramische zone. Ook voor de Romeinse tijd geldt een zeer hoge verwachting op basis van de nabij gelegen tumulus uit de Romeinse tijd. Voor de IJzertijd en de (Vroege)Middeleeuwen geldt een verhoogde verwachting op basis van de aanwezigheid van dergelijke vondsten en sites in de omgeving. Voor de overige (niet specifiek benoemde) periodes geldt een middelhoge verwachting.
- Het plangebied is in de Nieuwste tijd in gebruik als akkerland. Het is volgens de beschikbare historische kaarten pas vanaf de vroege 20e eeuw dat er zich bebouwing rond het plangebied bevindt. De verwachting op sporensites vanaf het einde van de 18e eeuw is dan ook laag.

¹⁷ Deeben 1999.

- *Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?*

Er worden geen grote (recente) verstoringen van de ondergrond binnen het plangebied verwacht. Qua reliëf lijkt het meeste van het plangebied het historische topografische reliëf te volgen, met enkel ter hoogte van de huidige bebouwing een duidelijke afwijking. Dit maakt de verwachte verstoringsgraad voor het meeste van het plangebied laag. Niettemin kunnen er in het verleden reliëfswijzigingen hebben plaatsgevonden, onder meer door de erosiegevoeligheid van de omgeving. De impact van dergelijke processen is echter niet vast te stellen op basis van enkel de gegevens van de bureaustudie.

De geplande werken bestaan uit de verkaveling van perceel 194C. Hierbij vinden enkel bodemingrepen plaats op het nieuwe lot 1, van 650m². Aangezien de geplande werken binnen dit lot nog niet volledig vastliggen, moet er worden uitgegaan van een maximumscenario, waarbij de ondergrond volledig verstoord wordt. Hierbij is het belangrijk te vermelden dat het volledige plangebied binnen de archeologische zone van de Flikkenberg ligt, wat zorgt dat zelfs ingrepen op relatief kleine delen een grote bedreiging voor aanwezige archeologische resten kunnen inhouden. Rekening houdend met deze factoren, leidt dit er toe dat vervolgonderzoek nodig is lot 1 van perceel 194C.

De andere delen van het perceel, namelijk lot 2 en 3, worden echter uitgesloten van de verkaveling. Dit betekent dat hier binnen dit project geen ingrepen plaatsvinden. Archeologische resten worden hierdoor op deze loten niet bedreigd. Overigens dient hierbij opgemerkt te worden dat, door de ligging binnen een archeologische zone, lot 2 een voldoende grote oppervlakte bewaard om bij eventueel latere vergunningsplichtige bodemingrepen verder archeologisch onderzoek te behoeven. Eventueel kennisverlies door een versnippering van het archeologisch bestand blijft hierdoor beperkt.

Bij lot 3 is er ook geen sprake van eventueel kennisverlies door versnippering, aangezien dit specifiek wordt uitgesloten van de verkaveling om toe te voegen aan het reeds bestaande perceel 198D. Dit perceel is op zijn beurt groot genoeg qua oppervlakte om een nieuwe archeologische evaluatie te behoeven bij vergunningsplichtige bodemingrepen.

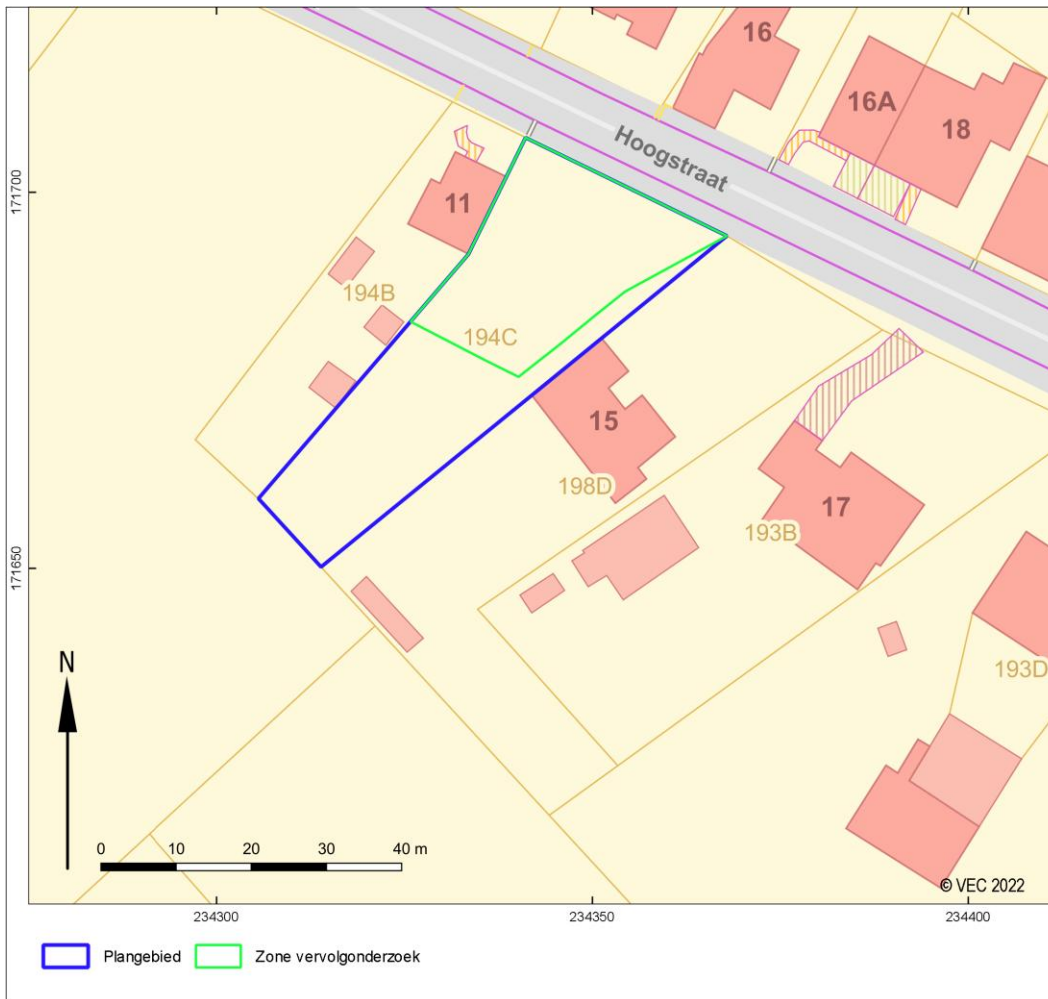
Daarom is verder archeologisch onderzoek op deze twee loten niet nodig binnen het huidige project.

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

De geplande werken kunnen een impact hebben op het kennispotentieel van eventuele archeologische waarden binnen het plangebied. De aan- of afwezigheid van een archeologisch vindplaats, de karakteristieken en de bewaringstoestand van een eventuele site en welke waarde ze heeft, zijn echter nog onvoldoende vastgesteld. Daarom is verder vooronderzoek nodig binnen lot 1 van perceel 194C.

De eerstvolgende stap binnen het vervolgonderzoek is een proefsleuvenonderzoek. Uit de resultaten van de bureaustudie is namelijk een zeer hoge verwachting voor sporensites vanaf het Neolithicum gebleken. Meer specifiek is de verwachting voor het Vroege Neolithicum (Bandkeramiek) zeer hoog, maar ook voor een sporensite uit de Romeinse tijd. Verder geldt ook een verhoogde verwachting voor sporensites uit de (Late) IJzertijd en Vroege Middeleeuwen. Om sporensites vast te stellen en te waarderen, is een proefsleuvenonderzoek de meest efficiënte methode.

Er geldt eveneens een verwachting voor steentijdartefactensites uit het Paleolithicum en Mesolithicum, dewelke eveneens best worden geëvalueerd tijdens het proefsleuvenonderzoek. Voor een uitgebreidere beschrijving van het geplande vervolgonderzoek, de onderzoeksmethodes en daaraan verbonden randvoorwaarden en criteria, wordt verwezen naar het bijbehorende Programma van Maatregelen.

Afb. 17. Aanduiding van het onderzoeksgebied voor verder vooronderzoek.

Samenvatting

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in februari 2022 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie aan de Hoogstraat 13 in Rosmeer, Bilzen (Afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen verkavelingsplannen.

Op basis van het bureauonderzoek werd een zeer hoge kans voor sporensites uit het Neolithicum vooropgesteld, samen met een zeer hoge kans op sporensites uit de Romeinse tijd en een verhoogde kans voor sporensites uit de Late IJzertijd, Vroege Middeleeuwen. Voor de overige sites, zoals artefactensites uit de Steentijd en sporensites uit de overige periodes geldt een middelhoge verwachting.

Teneinde deze verwachting te toetsen en aan te vullen wordt voor een selectie van het plangebied een proefsleuvenonderzoek geadviseerd.

Literatuur

- Agentschap Onroerend Erfgoed**, 2019: *Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4,0*, Brussel
- Augustin, S., T. Lees & E. Wesemael**, 2020: *Nota Kleine Spouwen, Schildstraat uitbreiding van bedrijventerrein*. ARON bvba, Tongeren.
- Decramer, W., A. Doucet & V. Bigonzi**, 2021: *Archeologienota Vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Afkoppeling Weyerkensbeek – Rosmeer – Bilzen 23389*. Terra Engineering & Consultancy nv, Sint-Truiden.
- Deeben, J.**, 1999: *The Known and the Unknown: the Relation between Archaeological Surface Samples and the Original Palaeolithic and Mesolithic Assemblages*. Amersfoort (Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek), 9-32.
- De Langhe, H; & E. Wesemael**, 2019: *Archeologienota Kleine Spouwen, Schildstraat 2 Uitbreiding van een bedrijfsterrein*. ARON bvba, Tongeren.
- Hermans, M., P. Pawelczak & I. Devriendt**, 2020: *Archeologienota Bilzen, Kleine-Spouwen N745*. BAAC Vlaanderen bvba, Gent.
- Meylemans E., Cordemans K., Vanmontfort B. & Van Gils M.** 2018: *Erosiegevoelige sites: Nederzettingen van de Bandkeramiek in Vlaanderen: inventaris en problematiek van beheer*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 102
- Noens, G. & A. Van Baelen**, 2014: *Gerichte prospectie naar (prehistorische) vondstclusters I: enkele boorsimulaties gericht op een evaluatie van de onderlinge afstand tussen de boorpunten binnen een driehoeks raster*, *Notae Praehistoricae* 34, 27-50.
- Onbekend**, 1840-1850: *Atlas der buurtwegen*.
- Van de Staey, I. & P. Driesen**, 2017: *Archeologienota Kleine Spouwen, Riemsterweg. Heraanleg van de schoolomgeving 'Vrije Basisschool 't Scholierke'*. ARON bvba, Tongeren, 2017.
- Van Gils, M. & E. Meylemans**, 2019: *Prospecteren naar steentijd artefactensites - versie 1*, Brussel.

Geraadpleegde websites

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten>

<http://www.geopunt.be/kaart>

<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

<https://id.erfgoed.net>

<http://cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B07DF5417-81B0-4ADB-94D3-F5CC01AEFCBE%7D>

<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/81b18f6d-975c-424a-bbca-653371693409>

<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/2d7382ea-d25c-4fe5-9196-b7ebf2dbe352>

<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>

<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>

<http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8f54a85f-4a89-4a58-8bdf-73972a91c30f>

<https://geo.onroenderfgoed.be>

<https://ncs.naturalsciences.be/paleogene-neogene/2112-boom-formation-bm>

<https://ncs.naturalsciences.be/paleogene-neogene/2111-bilzen-formation-bi>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/13459>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/302875>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Het plangebied en omgeving op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 2. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 3. Het plangebied op een luchtfoto uit 2021 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2021 – kleur). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 4. Het plangebied enkele terreinfoto's van perceel 194C (Bron: Opdrachtgever)
- Afb. 5. Overzichtsplan van de huidige toestand binnen het plangebied. De paarse getallen duiden op de fotonummers bij afb. 4. (Bron: Opdrachtgever)
- Afb. 6. De verkaveling van perceel 194C. (Bron: Opdrachtgever)
- Afb. 7. Aanduiding van het plangebied op het gewestplan.
- Afb. 8. Het plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 9. Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 10. Het plangebied op de Tertiair geologische kaart 1:50.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)
- Afb. 11. Het plangebied op de Quartair geologische kaart 1:200.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)
- Afb. 12. Het plangebied op de Digitale bodemkaart van het Vlaams Gewest. (Bron: Vlaamse overheid, Departement Omgeving, Vlaams Planbureau voor Omgeving/ Databank Ondergrond Vlaanderen)
- Afb. 13. Het plangebied op de Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen en de Vandermaelenkaarten (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).
- Afb. 14. Het plangebied op de Topografische Kaart van België 1:20.000 uit 1873, 1904 en 1939 (bron: Nationaal Geografisch Instituut via www.cartesius.be).
- Afb. 15. Het plangebied op een luchtfoto uit 1971 (Luchtfoto Vlaanderen, lente 1971 - zwart-wit: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen); een luchtfoto uit 1984 (Luchtfoto Vlaanderen, zomer 1979-1990 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen, en een luchtfoto uit 2014 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2013 – 2015 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).
- Afb. 16. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.
- Afb. 17. Aanduiding van het onderzoeksgebied voor verder vooronderzoek.
- Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden. (Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen)
- Tabel 2. aardkundige en landschappelijke gegevens over het plangebied.
- Tabel 3. Overzicht van meldingen uit de CAI.